

Recado da mata

Una de les obres més recents en aquesta exposició de Caio Reiszewitz és *Ambé*, el títol de la qual, com el dels altres treballs exposats (a excepció de *Penedo*), fan referència a un topònim d'origen tupí¹. *Ambé* és el nom d'una comunitat rural a 80 km del centre de Macapá, en Amapá, però també significa, a la regió amazònica, el que és aspre, crespat, rugós. Com en la gran majoria dels treballs de Reiszewitz, en aquesta fotografia, no distingim presència humana. Només veiem una espessa brolla de branques, troncs i fulles característiques de la selva amazònica. No obstant això, no distingir la presència humana en la selva no significa que estigui deshabitada. El topònim indígena ens recorda que, per als amerindis, la selva sempre està plena d'una multiplicitat d'éssers invisibles per a nosaltres - visibles només per als xamans- que inclouen no sols els esperits dels avantpassats i tots els animals, sinó també els d'altres éssers de la selva, com plantes, llampecs, trons, pluja, nit, dia, etc. A l'enganxar fragments de diferents fotografies, superposar-les i tornar a fotografiar-les amb manipulació de color, donant-li un tint blavós a l'escena, Reiszewitz crea, a *Ambé*, un ambient irreal, gairebé espectral, com si mostrés una imatge d'un somni o una visió d'un xaman, en la qual, sense veure als éssers invisibles de la selva, intuïm la seva presència.

Moltes de les fotografies de Caio Reiszewitz tenen un aspecte bromós, ja sigui capturant la boira, com a *Penedo*, o manipulant la velocitat d'exposició o el color, com a *Itatinga* i *Itupiranga*. Stella Teixeira de Barros ja va assenyalar que les fotografies de Reiszewitz no són solars, sinó ombrívols². El fotògraf prefereix els dies ennuvolats, potser no perquè són "quan les coses es veuen més nítides"³, com suggereix la crítica, sinó per tot el contrari: perquè en ells tot es torna més gris, borrós, boirós. Com si fos possible, a través del núvol, la boirina, l'indefinit, que els invisibles de la selva, els seus esperits, les seves ànimes, es manifestin. Són ells, després de tot, els encarregats de transmetre el missatge de la selva.

Ambé, així com altres obres aquí exposades, es van realitzar com una manera de respondre a les lectures dels bells llibres de dos grans pensadors i líders indígenes: *A queda do céu [La caiguda del cel]*, de Davi Kopenawa en coautoria amb Bruce Albert, i *Ideias para adiar o fim do mundo [Idees per a posposar la fi del món]*, d'Ailton Krenak. El títol d'aquesta exposició, a més, manlleua el títol del prefaci que l'antropòleg Eduardo Viveiros de Castro va escriure per al llibre de Kopenawa i Albert, qui al seu torn al·ludeix al conte "O recado do morro" ["El missatge del turó"], de João Guimarães Rosa. En el conte, un rodamón i un ermità adverteixen a la població de la regió sobre el missatge que diuen haver rebut del propi Morro da Garça (Turó de Garça): en un grup de set homes, un d'ells seria assassinat a traïció. En el prefaci, Viveiros de Castro reprèn la idea d'una mort imminent anunciada per la naturalesa; ara ja no per la veu del turó, sinó per la veu de la selva. Com a xaman, Kopenawa és el que, entre tota la seva comunitat, és capaç d'escoltar "el missatge encriptat del bosc"⁴, un missatge desastrós ("Un avís. Un advertiment. Una última paraula"⁵), transmès pels xapiri, que és com els Yanomani anomenen a aquests esperits. D'aquí ve que Viveiros de Castro qualifiqui el

¹ tupí: que pertany al poble d'indígenes al Brasil.

² Stella Teixeira de Barros, *Você não está sozinho*, São Paulo: Galeria Brito Cimino, 2005.

³ *Ídem*.

⁴ Eduardo Viveiros de Castro, "O recado da mata", Davi Kopenawa i Bruce Albert, *A queda do céu*, São Paulo: Companhia das Letras, 2015, p. 41.

⁵ *Ídem*.

llibre de “testimoniatge-profecia”⁶. Kopenawa adverteix: “La selva està viva. Només morirà si els blancs insisteixen en destruir-la. Si tenen èxit, els rius desapareixeran sota terra, el sòl s'esfondrarà, els arbres es marciran i les pedres s'esquerdaran amb la calor. La terra resseca es quedarà buida i silenciosa. Els esperits xapiri, que descendeixen de les muntanyes per a jugar en la selva en els seus miralls, fugiran lluny. Els seus pares, els xamans, ja no podran cridar-los i fer-los ballar per a protegir-nos. No podran espantar els fums epidèmics que ens devoren. Ja no podran contenir als éssers malvats, que transformaran la selva en un caos. Llavors morirem, un darrere l'altre, tant els blancs com nosaltres. Tots els xamans acabaran morint. Quan no quedin més vius per a sostenir el cel, s'esfondrarà”⁷.

A fotografies com *Tipioca* i *Upurupã*, Reisewitz troba la manera de fer aquest missatge encara més eloqüent, més visible, superposant, sobre la imatge de la selva, part de l'arquitectura del Palau del Planalto (seu del poder executiu federal del Brasil), que podem albirar com un fantasma o una aparició, surant amenaçadorament. No hem de perdre de vista que aquesta exposició es realitza en un moment en què el govern de l'actual president, Jair Bolsonaro, és còmplice admès de la major devastació mai imposada a l'Amazones i al Pantanal de la història recent, amb la desforestació havent arribat al seu nivell més alt des de 2008, a més de promoure repetits atacs contra la població indígena, contra els seus territoris i drets garantits per la Constitució de 1988. En els últims dos anys, diverses ciutats brasileres, fins i tot al Sud-est i Sud, han estat cobertes durant dies i dies pel fum de les fogueres. Ja no era només un missatge, sinó un fort crit de socors de la selva.

Veronica Stigger

Veronica Stigger és escriptora, crítica d'art, curadora independent i professora universitària. Té un doctorat en Teoria i Crítica d'Art de la Universidade de São Paulo (USP). És professora del Postgrau en Història de l'Art de la Fundação Armando Álvares Penteado (FAAP) i de creació literària en diversos llocs. Fou curadora, entre d'altres, de les exposicions *Maria Martins: metamorfoses* i *O útero do mundo*, ambdues al Museu de Arte Moderna de São Paulo (2013 i 2016 respectivament); amb Eduardo Sterzi, *Variações do corpo selvagem: Eduardo Viveiros de Castro, fotógrafo*, al SESC Ipiranga, São Paulo (2015), SESC Araraquara (2016), Weltkulturen Museum (Frankfurt, 2017) i CIAJG (Guimarães, 2019).

⁶ L'expressió és d'Eduardo Viveiros de Castro, “O recado da mata” *op. cit.*, p. 19.

⁷ Epígraf de Davi Kopenawa, a Davi Kopenawa i Bruce Albert, *A queda do céu*, São Paulo: Companhia das Letras, 2015, p. 6.